

CÎTEVA ARME DIN SECOLELE XVI — XVII AFLATE ÎN COLECȚIA MUZEULUI PELEȘ

Cristian M. VLĂDESCU

Într-un domeniu căruia abia în ultima vreme i se acordă, la noi, atenția cuvenită și anume domeniul armelor medievale, colecțiile muzeelor noastre dețin multe piese reprezentative, dintre care unele au aparținut unor personalități ale vieții politice și militare românești sau străine.

Una dintre cele mai importante colecții de arme din țară, înzestrată cu tipuri din secolele XV—XIX, de factură occidentală și orientală, se află în patrimoniul Muzeului Peleș.

Atenția noastră se va îndrepta de data aceasta asupra unor tipuri de arme din epoci diferite, remarcabile ca execuție, încadrându-se în ceea ce a fost mai semnificativ în evoluția armamentului, ofensiv sau defensiv.

Considerăm necesară o scurtă prezentare a tehnicilor de lucru, întrucât în această perioadă sînt introduse elemente noi, care antrenează meșteșugari și din alte domenii decît din cele devenite, în cursul vremii, tradiționale.

La armură, canelurile modelului „maximilian” au constituit ultima perfecționare adusă acesteia, pentru ca în a doua jumătate a veacului al XVI-lea evoluția armurii să urmeze liniile modei bărbătești.

O caracteristică a spiritului epocii a fost introducerea formelor grotești, cu reliefuri și cu gravuri. Deși moda armurilor „umflate” de luptă a fost scoasă din uz, la armurile de paradă, scenele grotești și cele clasice, cu incrustații de aur, de argint și cu decorații somptuoase, se întîlesc și în a doua jumătate a veacului¹.

La făurirea armurilor, pentru înfrumusețarea lor, își dau aportul tehnic orfevrierii, iar procesul de făurire astfel combinat își are leagănul în Italia.

Armurierii din Milan și din Florența erau renumiți pentru făurirea celor mai frumoase exemplare. Veneția, prin legăturile ei permanente cu Orientul, împrumută din arta orientală nu numai unele procedee de făurire, dar și motive decoraative, pînă la închegarea unui stil ornamental propriu occidentului.

Metoda decorării armurilor de paradă cu motive în relief obținute prin ciocănire înflorește în a doua jumătate a veacului al XVI-lea și durează pe tot timpul folosirii armurii de paradă².

¹ „Die Innsbrucker Plattenerkunst”, Innsbruck, 1954, p. 81, 82, 86, pl. 79, 86, 87; Aldo Mario Aroldi, *Pompeo della Chiessa ultimo armaiolo milanese*, în „Armi Antiche”, 1956, p. 124, 125; Claude Blair, *European Armour c 1066, to c 1700*, Londra, 1958, p. 122, fig. 42, p. 164, fig. 58; p. 166, fig. 61

² Cristian Vlădescu, Dan Popa și Carol König, *Cu privire la unele aspecte ale artei armurării și modul de decorare al armelor în secolele XVI—XVIII*, la Sesiunea de comunicări a muzeelor de artă, București, februarie 1968, p. 212, 213.

Casca, în comparație cu restul pieselor de armură, constituia partea cea mai ornată și, în veacul al XVI-lea, va cunoaște un lux deosebit. La gravări, la auriri, la damaschinări, la ornamentele cizelate și ciocănite se adăugau materiale prețioase, care nu mai dădeau căștilor rezistență și de aceea erau folosite numai la paradă.

Adesea căștile erau împodobite cu siluete fantastice — himere, animale, păsări — toate furnizând resurse inepuizabile genului, care a excelat în Italia și în Franța.

Caracteristic, ca și la armuri, a fost introducea la căștile de tip „armet”, încă din deceniul al doilea al veacului al XVI-lea, a formelor grotești

de vizieră cu măști umane și animale³ sau a creștelor, la fel executate.

În maniera de lucru anunțată se prezintă o cuirasă venețiană din a doua jumătate a veacului al XVI-lea⁴ (fig. 1). Are umerari alcătuiți din patru plăci circulare articulate de sus în jos, ultima placă încheindu-se pe braț cu un sistem de curele și de cataramă.

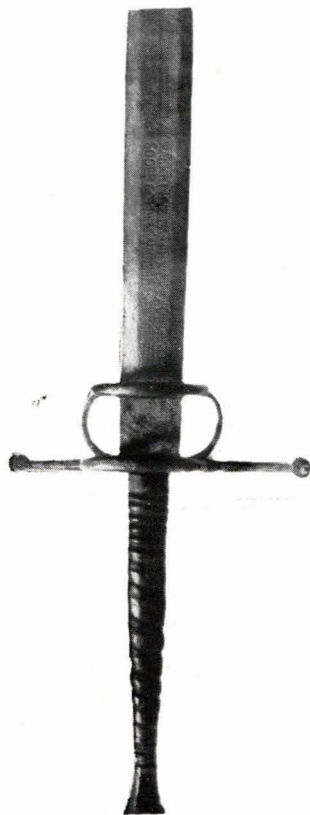
³ M. Maindron, *Les armes*, Paris, 1890, p. 224; „Die Innsbrucker Plattenerkunst”, p. 65, 67, 72; . pl 49, 51; Stephen V Grancsay, *Medieval and Renaissance Arms and Armor in the Metropolitan Museum of Art*, în „Armi Antiche”, 1960, p. 12, fig. 5; p. 15, fig. 8; p. 16, fig. 9.

⁴ J. E. Scheitler, *Inventar der Waffensammlung in dem römischen Königsschloss Pelesch (Sinaia)*, Viena, 1907—1914 (ms. la Muzeul Peleş).

FIG. 1. CUIRASĂ ȘI CASCĂ VENEȚIANĂ DIN A DOUA JUMĂTATE A VEACULUI AL XVI-LEA.

FIG. 2. SPADĂ DE EXECUȚIE GERMANĂ DE LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XVI-LEA.

Pieptarul are nervură mediană și este ascuțit spre bază, în regiunea abdominală, unde se termină cu o branconieră compusă din trei plăci articulate de jos în sus, la care se atașează, cu ajutorul curelelor, tasetele formate din șapte plăci fiecare, ultima avînd marginea recurbată și zimțată.

De o parte și de alta a nervurii pieptarului este gravat un tigru înaripat cu capul spre dreapta și o Biblie deschisă pe care se citește:

PAX MOB

TIBI MI SAV

ARCE GELLIS

Pe partea dreaptă este incizat un scut cu marca atelierului, încadrat de indicii de atelier „COIS”

și „GAYDI”, sub care este dispus pe o flamură în unghi, în loc de deviză, numele proprietarului, PIETRO TREHONANIA & DA GEDI.

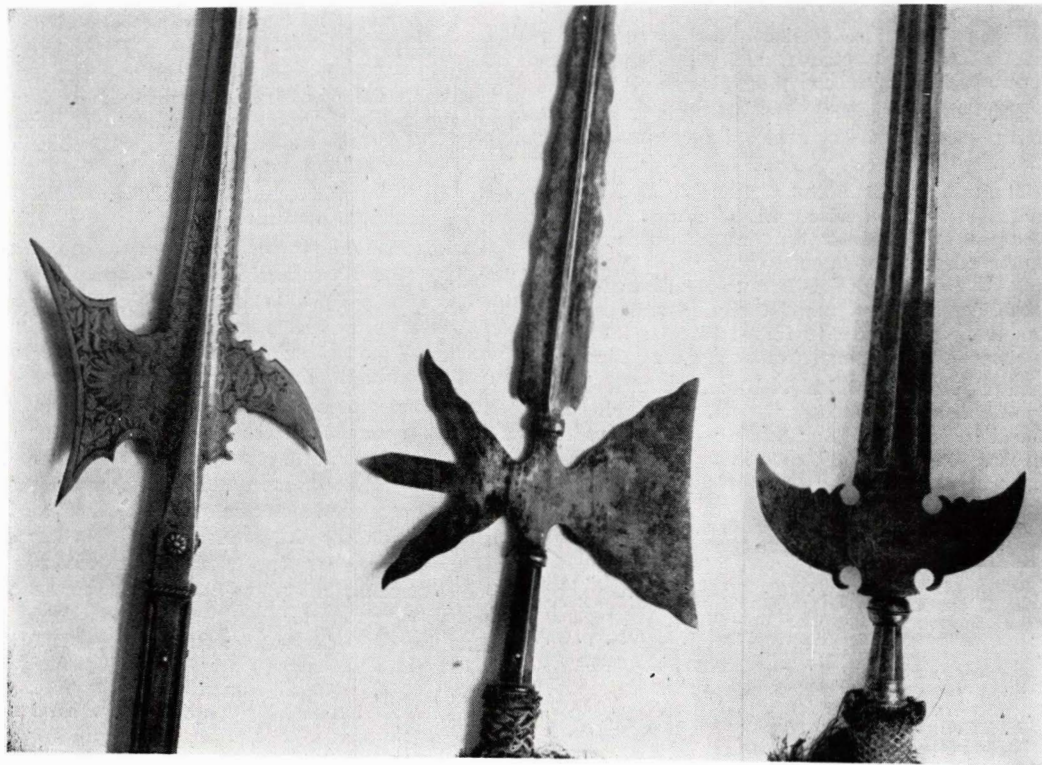
În partea stîngă a scutului sînt incizate ornamente florale.

Cuirasa se completează cu o cască de tip „armet”, cu mască, la care se disting ochii, nasul, mustața și gura. Calota căștii are creasta simplă, joasă, iar nazalul și viziera formează o singură piesă, care pivotează pe doi butoni laterali, asociind în această mișcare apărătorul de maxilar, dîndu-i posibilitatea să pivoteze cu ansamblul său separat. La partea posterioară, calota despărțită în două bucăți, fixată cu nituri, se termină cu un grumăjer la care se atașează o coleretă simplă, închisă cu butoni.

FIG. 3. HALEBARDĂ GERMANĂ DIN 1563, DE LA CURTEA ÎMPĂRATULUI FERDINAND I.

FIG. 4. HALEBARDĂ FRANCEZĂ—SFÎRȘITUL VEACULUI AL XVII-LEA—ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XVIII-LEA, DE LA CURTEA REGELUI LUDOVIC AL XIV-LEA.

FIG. 5. PERTUIZANĂ, DATATĂ 1620, DIN GARDA ARHIEPISCOPULUI DE SALZBURG.

O piesă rară și foarte interesantă este unica spadă de execuție din colecție⁵. Ea nu face abstracție de la decorările cu gravuri pe lamă, cu devise, cu embleme și cu inscripții, reflectând practicile medievale de execuție — dar se deosebește după felul particular al făuririi (fig. 2).

Datată în primele două decenii ale secolului al XVI-lea, spada are lamă cu două tășuri și se lățește apreciabil la vîrf, rotunjindu-se la extremități, unde prezintă o perforație. Talonul și primul sfert al lamei sînt incizate cu motive florale, terminate într-un unghi avînd o cruce în vîrf.

Garda are brațele ușor înclinate spre miner și este prevăzută la originea ei cu două inele laterale orizontale de o parte și de alta și două inele de-a lungul tășurilor, caracteristică de făurire a gîrzilor de spadă la începutul veacului. Minerul, îmbrăcat în piele, este lung și terminat cu cap tronconic prevăzut cu buton.

Pe fața exterioră a lamei, de-a lungul ei, este gravată inscripția:

WAN ICH DHVE D.AS SCHWERT AVF
HEBEN
SO GEB GOT DEM SVNDER D.AS EWIGE
LEBEN

Adică: Wann ich den Schwert aufhebe
So gebe Gott dem Sünder das ewige
Leben

(Cînd ridic spada, așa să dea Dumnezeu viața veșnică păcătoșului).

Fața exterioră a lamei este fără ornamentații, avînd doar la talon marca, două capete de vulturi afrontați și emblema cu spinzurătoarea și cu roata.

Ultimele piese care fac obiectul prezentării noastre sînt două halebarde și o pertuizană de gardă.

Din a doua jumătate a veacului al XVI-lea halebarda nu va mai avea atributul unei arme de luptă. Ea rămîne în armamentul garnizoanelor și este purtată de sergenți pentru pază și la paradă. În veacul al XVII-lea, o dată cu transformarea ei în armă de paradă, devine mai ușoară, iar părțile metalice sînt împodobite cu tot felul de ornamente incizate, gravate sau damaschinate⁶.

La sfîrșitul veacului al XVI-lea, pertuizana devine și ea exclusiv armă de paradă, purtată de subofițerii de infanterie și de unele unități de landes-knecht. Ca armă a gîrzilor la palate, are fierul bogat ornamentat și se folosește pînă tirziu, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea⁷.

⁵ J. E. Scheurer, *op. cit.*, gr. VI, 93; Cristian Vlădescu, *Încercări asupra periodizării și tipologiei armelor albe medievale occidentale, secolele XV—XVIII*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, I, 1968, p. 82, fig. 7-a.

⁶ Helen Ives Gilchrist, *A Catalogue of the Collection of Arms and Armor presented to the Cleveland Museum of Art by Mr. and Mrs. John Long Severance*, Cleveland, 1924, p. 240.
⁷ W. Gohlte, *Die blanken Waffen und die Schutzwaffen*, Berlin, Leipzig, 1912, p. 15, fig. 13.

Prezentăm, pentru finețea execuției, o halebardă germană aparținînd gîrzilor împăratului Ferdinand I, cu ornamente florale în chenar pe fond închis perlat (înălțimea: 57 cm). Fierul poartă pe cîrlig anul 1563 și pe secure inițialele K.F. (Kaiser Ferdinand), însoțite de vulturul bicefal încoronat, cu aripile deschise (fig. 3). Corpul de fixare la coadă are patru fețe și două lame laterale întărite cu două verigi în torsade și patru rozete ornamentale din metal galben.

Cea de a doua piesă de care ne ocupăm este franceză, de la sfîrșitul secolului al XVII-lea sau începutul secolului al XVIII-lea, de la curtea regelui Ludovic al XIV-lea. Se prezintă sub forma unei sulii cu tășuri ondulate, subțiată la vîrf, avînd nervură mediană proeminentă, o secure cu margini ondulate și trei cîrlige la fel ondulate pe partea opusă, exceptînd pe cel din mijloc, care este un vîrf mic de sulită. Legătura securii cu sulita și cu tubul de înmănușare, puternic fațetat, se face cu două sfere metalice cu marginile proeminente marcate. Hampa de lemn în secțiune rotundă este prevăzută cu o garnitură de șnur din fir galben pe fond de catifea roșie (fig. 4), urmată de un manșon format dintr-o rețea împletită cu fir galben.

Din categoria pertuizanelor, mai importantă este cea din garda arhiepiscopului de Salzburg. Are forma specifică pertuizanelor din această epocă (înălțimea de 68 cm), cu fier lat de sulită, prevăzut cu două șanturi care despart nervura mediană și aripioarele cu margini ovale (deschiderea: 24 cm), pe care sînt ușor reliefate în chenar ornamente florale.

Datată 1620, are pe aripa din stînga cifra 16 și pe cea din dreapta cifra 20, încadrînd un blazon oval cu un leu în profil, stînga, stînd pe labele dinapoi și avînd coada ridicată pe spate (fig. 5).

Tubul de înmănușare face legătura cu restul fierului printr-o sferă, al cărui mijloc este marcat cu un cordon proeminent.

Coadă de lemn, în secțiune rotundă, este șanțuită și prevăzută sub tubul de înmănușare cu un inel de ciucuri roșii înspicați cu fir aurit, urmat de un manșon pe care este țesută o rețea de fir împletit, terminată cu franjuri de lînă roșie, amestecate cu franjuri de fir simplu aurii.

Caracterele majore ale acestor tipuri de arme rămîn în general aceleași; ele cîștigă însă în eleganță, în ușurință, dar mai puțin în rezistență. Au fierul ajurat, gravat, aurit, damaschinat, suflat cu argint pe fond de culoare închisă, cu ornamente care încadrează date, armarii și devise, un sprijin prețios în datarea lor oferindu-l tehnica ornamentării și costumele care figurează pe ele.

Am întocmit această scurtă notă dorind să atragem atenția asupra unor elemente stilistice și tehnice, care pot sluji muzeografilor atunci cînd se pune problema datării mai exacte a armamentului din sec. XVI—XVII.